

עד שרש תולדתו ע"י שהיתה אמו מביאתו לבית המדרש בינקותו, וממילא גם שבח ושכר לאמו; –
 ואותו מאמר 'טף למה באין – כדי ליתן שכר טוב למביאיהן' ר' אלעזר בן עזריה אמרו בשבת שלו, ור'
 יהושע שעליו נאמר 'אשרי יולדתו' כנ"ל לא היה בבית המדרש באותה שבת, וכשהפציר בשומעים
 שיאמרו לו מה חידוש היה בבית המדרש עד שאמרו לו דבר זה, אמר להם רבי יהושע: 'מרגלית טובה
 היתה בידכם ובקשתם לאבדה ממני' – ממני דייקא, שזכיתי למידה זו על
 ידי אמי יולדתי שתיקנה שלא מדעת את החטא שהיה בי שלא מדעתי וכן"ל (מובא בספר הפרשיות וילך).

את ה' האמרת היום בגימטריא: זו קריאת שמע (בעל הטורים תבא כו, יז).

דף ד

'אלא טומטום ספיקא הוא, מי אצטריך קרא למיעוטי ספיקא?!'. התוס' מפרשים, כיון שהוא ספק
 נקבה אינו יכול להביא קרבן ראייה ואין צריך לימוד מיוחד מהכתוב על כך. [ואם תאמר, הלא יכול
 להביא קרבן למחרת יום טוב ולהתנות שאם הוא פטור מראיה יהא זה נדבה – לא כי, מפני שלא יוכל
 לסמוך עליו כי קרבן נשים אין טעון סמיכה, ונמצא מבטלו מסמיכה (לפי הצד שהוא זכר ונתחייב לסמוך)
 הלכך אין לנו לתקן לו קרבן באופן זה. וע"ע מהרש"א]. והקשה בספר טורי אבן, מדוע 'עשה' דראיית
 פנים בעזרה לא ידחה לאו דולא יראו פני ריקם, ויתחייב להראות בעזרה ללא קרבן, ועל זה בא הלימוד
 המיוחד לפטרו מראיה.

ויש מתרצים שאין שייך בכגון זה לומר עשה דוחה לא-תעשה כי על זה גופא הוזהרה התורה, לא
 להראות ריקם. [וכמו שכתב הצ"ח (בפסחים מט). שלכך אין שייך לומר עשה דקרובן פסח ידחה לאו דלא
 תשחט על חמץ דם זבחי – כי על דבר זה עצמו הוזהרה תורה, שלא יקיים מצות הפסח כשיש לו חמץ]
 (ע"פ שפת אמת; הר צבי. וע"ע בענין זה בקהלות יעקב זבחים מו, יד).

לדעת הרמב"ם (ריש הלכות חגיגה) הבאת קרבן מעכבת במצות ראייה, וכל שבא ללא קרבן לא קיים המצוה כלל, ולפי זה מסתבר
 שאין שייך כלל להקשות שידחה עשה ללא-תעשה. וע"ע אבן ישראל ריש הלכות חגיגה ובמובא להלן ז.

– יש מקשים על קושית הגמרא 'איצטריך קרא למיעוטי ספיקא?!' לדעת הסוברים ספיקא דאורייתא
 לחומרא מהתורה [ולדעת החות-דעת ועוד, במצוות עשה אף הרמב"ם מודה שצריך להחמיר מהתורה],
 הרי לולא פטור מיוחד היינו מחייבים אותו מפני הספק ולכך הוצרך הכתוב לפטרו. (וזה קשה אף לפירוש
 התוס' שיש כאן צד קולא, כי לא יוכל לסמוך, שהרי אם מהתורה הוא מחוייב לצאת ידי ספקו, אין סברא שיבטל חיובו וימנע
 מהבאת קרבן כלל בגלל שאין יכול לסמוך).

ואכן המאירי כתב שמסוגיתנו נראה כדברי האומרים ספקא דאורייתא מהתורה לקולא ורק מדרבנן
 לחומרא.

ובשפת אמת פירש שעיקר כוונת הגמרא היא להקשות שאין שייך שיבוא הכתוב וימעט את הספק, כי
 לפי הצד שהוא זכר – ודאי יש לו להתחייב ואין שייך למעטו [ורק בתירוץ הגמרא חידש אביי שאפילו
 ידענו בו שהוא זכר גזרת הכתוב לפטרו, אבל המקשה לא סבר כן], ועל כן אם ננקוט ספקא דאורייתא
 לחומרא מהתורה, ודאי יתחייב הטומטום ואין שייך למעטו.

ויש מי שכתב, כיון שהאדם עצמו עומד בספק בעיקר חיובו אם הוא בר-חיובא אם לאו, אין צריך

להחמיר מדין תורה. ורק כאשר עצם החובה ודאית אלא שיש ספק אם כבר נעשית המצוה וכד', בזה יש להחמיר מהתורה, כי כן הוא גדר החיוב עצמו – לעשות המצוה בודאות, וכל שלא קיימה בודאות לא יצא ידי חובתו, אבל כאשר עצם החיוב במצוה מוטל בספק, הכל מודים שאינו חייב אלא מדרבנן (עפ"י ברכת מרדכי ח"ב כה, ע"ש ביתר ביאור לחלק בזה בין ספק איסור לספק מצוה). ובספר אור שמח (חגיגה ב,א) צידד לפרש כוונת הגמרא, כשם שדורשים 'ראה – יראה' מה אני בחנם אף אתה בחנם, וכן מה הוא בשתי עינים אף אתה, כן יש להקיש מה הוא אינו רואה אותך בספק, דמי איכא ספיקא קמי שמיא, אף כשאתה רואה אותו לא יהא מספק (והביא דוגמא לדרשה כיוצ"ב). עוד בתירוץ הקושיא – ע' בטורי אבן ובמאור ישראל ובשפת אמת על תד"ה דמרבה. וע"ע בשו"ת דובב מישרים ח"א קלד, בבאור הרמב"ם לקושית הגמרא.

(ע"ב) 'בשלמא טמא דכתיב ובאת שמה... והבאתם שמה כל שישנו בביאה ישנו בהבאה וכל שאינו בביאה אינו בהבאה'. יש מי שכתב שאין צריך לימוד מיוחד לפטור מקרבן ראיה, שכיון שאינו יכול לבוא בעזרה ממילא לא נתחייב בקרבן, שהרי חיוב הקרבן אינו שייך אלא לאדם הנראה בעזרה כמו שנאמר ולא יראו פני ריקם. אלא עיקר הדרשה נצרכת לקרבן חגיגה, שמי שאינו ראוי לבוא, אינו חייב לשלח חגיגה (עפ"י אבי עזרי חגיגה א,י). ואולם יתכן לפרש שעיקר הדין למדנו מן המקרא הזה, שכיון שאינו בראיית פנים בעזרה לכך פטור מקרבן (כ"מ בחזון איש קכט סק"ד). ויש מי שכתב נפקא מינה בכהן טמא שבא לעשות קרבן ציבור שהותרה בציבור, שכיון שיכול לבוא ולהקריב, הוה אמינא שיתחייב בקרבן ראיה – על זה בא הלימוד שכיון שאינו ראוי לבוא בשביל קרבן ראיה [אלא בא רק בגלל קרבן ציבור], אינו בהבאה. או אפשר שהכתוב בא ללמד באופן שנטמא אחר שנראה בעזרה קודם שהביא קרבנו (עפ"י טורי אבן). ובאבי עזרי שם (דפים רצט-שא) נשא ונתן באורך בתירוץ השני. ובחזו"א דחה תירוץ זה. וכן בשפת אמת כתב לדחות תירוץ הטורי-אבן.

ר'ב בייבי (כצ"ל. של"ה תושבע"פ ר, ועוד) **בר אביי הוה שכיח גביה מלאך המות** – שהיה מתעסק בראיית השדים (רבנו חננאל. וכו"ה בתשובות הגאונים (הרכבי. רכה) 'ר'ב בייבי בר אביי מאד היה מעמיק לדבר עם המלאכים ושוקד לראות את השדים, וממה שהעמיק בדברים הללו נסתכן ודומה שנפגע...'. – כנראה הכוונה למעשה המובא בברכות ו. 'ר'ב בייבי בר אביי עבד הכי חזא ואתוק...'. – כאשר העיר בספר מגדים חדשים שם).

הואיל ואייתית ליהוי למניינא. נראה שאין הפירוש שתעלה למנין המתים במקום אותה מרים שהיתה אמורה למות – כי כיון שהבורא ציוה לו להמיתה היאך אפשר שלא ימיתנה, אלא הפירוש כיון שלקחתי נשמתה אי אפשר להחיותה אלא תהא במנין שאר המתים (תורי"ד, דלא כמי שפירש שתהא במקום האחרת).

עניני אגדה

(ע"ב) **דאזל שמואל ואתייה למשה בהדיה, אמר ליה: דלמא חס ושלום לדינא מתבעינא, קום בהדאי דליכא מילתא דכתבת באורייתא דלא קיימתייה. פרשו התוס', לא שמשה רבינו יעידנו שקיים הכל כי מאין ידע, אלא אומר היה שמואל כך וכך דרשתי ועשיתי מעשה, בוא והעידני שכן למדת גם אתה.**

ע' במהרש"א שהעיר על התוס' ממסקנת הסוגיא בברכות (יח) שהמתים יודעים מה נעשה עם החיים. ויש להעיר שגם בתוס' בסוטה (לד: ד"ה אבותי) משמע שנקטו שלפי המסקנא אינם יודעים. ע"ש בפתח עינים, ובמגדים חדשים ברכות שם. – כך היא מדת הצדיקים; עיקר יראתם לא מעונש החטאים אלא מהחשש שמא לא כיוונו במעשיהם ובדרכיהם לאמיתה של תורה ולרצון השי"ת, ולכך קרא למשה רבינו שיעיד כי האמת אתו (עפ"י שיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ זצ"ל, לג תשל"א).

וייש נספה בלא משפט... ומכל מקום הכל ממשפט השי"ת, כי ודאי פגם בדבר מה שלא מדעתו, אלא שהוא נסתר גם מעיני האדם עצמו ורק השי"ת יודע. ואין לזה שום עצה רק תפלה ורחמים, כי מי שהוא נקי באמת אז השי"ת שומרו ולא יאונה לו כל און (עפ"י צדקת הצדיק פד. וע' גם תפארת החנוכי (וילך דף ק:)) בשם הרה"ק מאיוביצא, שיש משפט מהשי"ת שזה יספה בלא משפט, וזה הטוב והנאות לפניו עפ"י מדת משפטו, עע"ש).

והרשב"ש בתשובה (קצה) כתב: '... על כן אני אומר לפי קוצר שכלי, מי שאין בידו עבירה מחייבת מיתה וקוצר ימים מהעיקר נשאר על הקץ הקצוב מספר ימי חייו, ובראש השנה אינו נדון לא בחיים ולא במות, אבל נשאר על הקץ הקצוב ובתום קצו ימות אם אין לו מצוה מחייבת אריכות ימיו, וזו היא מיתה בלא חטא...'

... בעל הקץ הקצוב אינו נכנס בדין החיים והמות ביום ראש השנה, אבל נכנס לענין שאר עניני אדם, בני מזוני בריאות וחולי ודומיהם. ואשר לא נכנס ביום הדין בחיים ובמות נשאר בחק האפשר במיתת מגפה ובמיתת מלחמה ודומיהם או מיתה טבעית על ידי רוע הנהגה, וזה שאמר עליו החכם יש נספה בלא משפט, וכהוא עובדא דבפ"ק דחגיגה בעובדא דמרים מגדלא נשיא ומרים מקריא דרדקי. ואותן שלא נכתבו בראש השנה בבריאות, אם פשעו בעצמם יבואו לידי חולי...!'

*

'בגמרא: 'יראה – יראה', כדרך שבא לראות כך בא ליראות. ופירש כ"ק אבי אדומו"ר וצללה"ה, שכמו שבא לראות הדר כבוד שכינתו כך יראה בו בעצמו ויבחון אם הוא ראוי לכך, ודברי פי חכם כן.

ואין הפירוש שיתמרמר על מהותו היותו רחוק מהנדרש ממנו, כי יום טוב לשמחה ניתן ולא לעצב ולדאוג על ריחוקו מהשי"ת... ומאחר שיום טוב מחויבים בשמחה... אי אפשר שהמצוה תהיה שבירת הלב ויתאונן אדם חי גבר על חטאיו – רק הפירוש הוא על פי דברי הש"ס חגיגה עבד שרבו מצפה לראותו... וכה יחשוב אדם בנפשו ויביט בעצמו ובמעמדו ושאעפ"כ הקב"ה מצפה לראותו, מזה יתלהב לבו באהבת השי"ת עד שכל נפשו ומאודו יתן באהבתו, ומזה באה שמחת יום טוב בשלימות' (שם משמואל פסח תרע"א עמ' צח).

דף ה

'יומא חד הוה קא אזיל באורחא חזייה להווא גברא דהוה מנקיט תאני...' נראה שתוך כדי עיונו בפירוש הכתוב הזמינו לו מעשה זה, כדי לרמוז לו על פירושו (עפ"י הדושים ובאורים).

שכה

וכיצא בזה יש לפרש בע"ב בנפילת המגילה לרבי בהגיעו לפסוק 'השליך משמים ארץ'.